

Недељко Богдановић
Филозофски факултет у Нишу
Ниш, Сомборска 41/18

ИЗ РАДА ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Саопштење прочитано на стручнонаучном скупу
Савремене информационе технологије – Интернет и ћирилица
(Српски језик, писмо и култура у савременим информационим технологијама)
Бијељина, РС/БиХ, 25. новембра 2003. године

За уређење и функционисање комуникативног система чине се неопходним, поред осталог, и (1) дефинисање комуникативног простора и (2) стандардизација медијума комуникације. При томе се не може избећи глобализација свега што има друштвени карактер – која је на делу, и регионализација медија, оличена у националном језику – која се не може игнорисати.

Сигурно је да за комуникацију на глобалном плану треба располагати средствима и системом знакова који премаша националне оквире, односно традицију, али и то да се свака комуникација унутар националне културе мора заснивати на стандардизацији националног језика и дигиталних механизма који прате савремени развој комуникација у свету.

У условима националне распарчаности, јаке дијалекатске поделе јединственог српског језичког простора; уз постојање тенденција да се више културних центара, нашавши се у засебним државама, претвори и у центре засебних језичких норми; уз могућу дивергенцију у системима образовања – остваривање једног стандардног језика, српског стандардног језика, поприма карактер утопије.

Данас за стандардизацију српског језика постоји један одбор (Одбор за стандардизацију српског језика), као једино тело у српском народу које се пословима стандардизације бави, и као *једина институција* (поред Цркве) *која обједињује српски народ*, засад омеђен, и издељен, не само државним границама Србије, Црне Горе, Републике Српске (у држави Босна и Херцеговина), Хрватске, а, богме, и Косова, и то тамо, с обзиром на могућност протока информација, растурања штампе, очувања школе и културе, можда и строже но да су у питању државне границе.

Иако нема отвореног отпора јединственој норми српског језика, сигурно је да постојање више више министарстава која прописују норму и уређују просвету, више академија с амбицијама да књижевни израз своје регије (подржављене или само предвиђене за државе) промовишу у стандард, отежава стварање јединствене језичке норме као основе комуникативног система, на којој треба потом градити систем техничких услова комуникације. Све ово прати релативно низак ниво језичке културе, некритички однос према утицајима страних култура, стране технологије и страних језика и то код млађег нараштаја који лако прихвата такве утицаје, често доживљавајући стандардизацију језика на традиционалним основама као ограничење комуникације на глобалном плану.

Како је познато, Одбор за стандардизацију српског језика формиран је

(крајем 1979. године) од представника свих тада постојећих академија наука са српског националног простора, факултета на којима се српски језик предаје, најзначајних институција издаваштва.

Седиште му је у Београду, при Српској академији наука и уметности, а старање о његовом раду поверено је Институту за српски језик. Председник Одбора био је академик Павле Ивић, а сада је академик Иван Клајн. Одбор има више комисија, у чијем раду учествује већина језичких стручњака српског народа.

Основни циљеви и задаци Одбора, најопштије гледано, јесу послови на изградњи језичког стандарда, а са становишта расправе на овом скупу, то је омогућавање језичке основе за развој сваке комуникације на српском националном и језичком простору (оне говорене, писане, графичке или електронске). Основни вид конкретног рада јесу расправе у комисијама и на одбору, израда мериторних закључака и одлука; рад на нормативној граматици, решавање текућих питања језичке норме, на своју иницијативу, или на предлог (или захтев) корисника, а основни, и једини, вид пласмана резултата рада Одбора јесу препоруке. Њихово име детерминише и њихову обавезност. Било би добро да постоји и стручна критика рада Одбора, али тога засад нема, сем примера некоректног третирања појединих аспеката стручне праксе, углавном засноване на личној нетрпељивости, и промоцији те нетрпељивости, а и тога је било.

За ову прилику указујемо само на два момента из рада Одбора, који су важни за тему овогодишњег скупа.

1.

Већ 4. децембра 1998. године Одбор за стандардизацију српског језика усвојио је "две изванредно значајне препоруке" и упутио их оснивачима одбора и владама СР Југославије, Републике Србије, Републике Црне Горе и Републике Српске.

Најкраће речено, садржај прве препоруке је: "...превести за говорни простор српског језика /.../

1. оперативни систем (најраширенији је Windows) и
2. програме за обраду текста (најраширенији је Word)."

"Друга препорука тиче се усклађивања распореда слова на компјутерским тастатурама и успостављања компатибилности у размени компјутерски обрађеног текста.

Да би се то усклађивање и та компатибилност успоставили, нужно је утврдити:

1. један јединствен распоред слова на тастатури који би био обавезан и за добављаче и за кориснике компјутера,

2. јединствен кодни распоред за српску ћирилицу, односно јединствен кодни распоред за српску латиницу, што би омогућило потпуно компатибилно размењивање компјутерски припремљених докумената.

Даваоци увозних дозвола и добављачи компјутерских система били би дужни обезбедити – на темељу прописа (уредбе и закона) чији би садржај припремили Савезни завод за стандардизацију и Одбор за стандардизацију српског језика – да компјутерски системи који се убудуће легално увезу на говорни простор српског језика испуњавају захтеве условне усклађености и кодне компатибилности." (Списи Одбора за стандардизацију српског језика,

ИИ, Београд 1999, стр. 219-220)

Смисао ових препорука, по речима самог Одбора јесте, уклапање у систем "који и садашњим и будућим нараштајима – обезбеђује ваљано учешће у међурепубличком систему нове писмености на целокупном говорном простору српског језика, домаћем систему који не би био у раскораку с европским и светским системима." (Исто, стр. 220)

Препоруке су, како то налаже Правилник о раду Одбора, достављене оснивачима одбора и владама СР Југославије, Републике Србије, Републике Црне Горе и Републике Српске.

Препоруке прате и два темељна образложења, с једном успутном проценом да је онда (дакле, крајем 1998. године) у ондашњој Југославији било око 250 000 рачунара, која води помисли да је та цифра данас више пута увећана.

2.

Други моменат тиче се више пута отвораног и још увек отвореног питања уставног положаја српског језика, који се сада регулише у уставима више држава, државних заједница и покрајина.

Основно питање је како на јединствени начин најпре дефинисати, а потом и спроводити норму српског језика на свему српском језичком простору. Како регулисати службену и јавну употребу језика, са два равноправна (јатовска изговора) и два писма од којих једноме сачувати изворност и првенство, не одричући се другог које је у очигледној експанзији. И како спроводити такву регулативу у условима који не нуде консензус ни у једној ствари, па ни у ствари језичке политике.

Одбор је, имајући у виду предлог Одлуке број 34 (предвиђене иначе за Устав Републике Србије) јасан: у државама, државним заједницама и покрајинама српског народа службени је српски језик, "с његовим ћириличким писмом".

Изван службене употребе, а то је у разним приликама и од више чланова Одбора било наглашавано, када је то потребно и примерено, може се употребљавати и традиционална српска латиница.

Све, разуме се, уз техничку подршку електронских помагала на чију се приправу односе препоруке један и два.

За све време постојања и рада Одбор је од појединаца и институција добијао различите предлоге за стандардизацију електронске базе комуникације, за уређење односа ћирилица

3.

Све је ово јасно, богу мило, а смртнику разумљиво.

Основна су залагања Одбора, дакле, сачувати изворне вредности српске писмености и културе, на писмима како су те вредности већ стваране, али омогућити и комуникацију на новој техници и у новој писмености, међусобно, и са светом изван наших језичких (и државних) граница, на изворном писму које треба законски заштити.

Иако ове ставове пред собом треба да има свако ко комуницира на стандардном језику и ко има амбиције да уређује техничку базу или језички стандард те комуникације, тешко да ће они у пракси бити остваривани без препрека, на једној, и с довољно материјалних могућности, на другој страни.

Иако је наш увид одвећ личан и врло ограничен, чини се да јасноћа ставова Одбора није довољна за реализацију племенитих тежњи на којима ови ставови почивају.

Најпре, има ли воље, институционалних услова, административних и материјалних могућности јединственог решавања услова и система језичке праксе у нашим државама, међу којима још има и спорова, тежих од језичке комуникације.

Затим, хоће ли се успети у настојању да се уставни положај српског језика на јединствени начин регулише у државним јединицама српског језичког простора, при чему не мислимо само на име језика, већ на његову норму која под тим именом стоји?

Треће, није регулисана (а није то ни лако регулисати) службена употреба језика у односу на јавну употребу. Без тога одредба о заштити ћирилице је релативизирана до мере која више отежава него што олакшава добру намеру за чије остварење има и других тешкоћа.

Примера ради, ако је писмена комуникација у школству на службеном језику, да ли под њим долазе и уџбеници? Ако су уџбеници за школе на ћирилицу, зашто то важи само до неког нивоа? Ако је прописано писмо за уџбенике, да ли је и за ученичке задатке?

Све ово тиче се тек невиних дечице (која ће већ од првог разреда учити страни језик, латинички), а шта је тек са силом других односа који нас окружују при сваком погледу на новине, излоге, ТВ-екране, па и на новчанице, за које би такође требало да важи службено писмо, ако су државне. И ако нам дођу до руке.

Очигледно, ни Одбору није лако: одржати традицију (код куће) и омогућити комуникацију са светом (изван куће).

НАПОМЕНЕ

1. Аутор је члан Комисије за стандардни језик у школству, администрацији, издаваштву и јавним гласилима Одбора за стандардизацију српског језика.

2. Ако овај кратак осврт буде прихваћен за објављивање, мислим да га треба побољшати, боље утемељити, повезати са документима и списима Одбора, што бих ја учинио после оздрављења руке (у року који ми одреди Одбор скупа).